

Література

1. Беляева, Е. Л. Архитектурно-пространственная среда города как объект зрительного восприятия / Е. Л. Беляева. – М.: Стройиздат, 1977. – 127 с.
2. Дунклер К. Психология продуктивного (творческого) мышления. Психология мышления / К. Дунклер. – М.: Искусство, 1965. - 234 с.
3. Мастера советской архитектуры об архитектуре : избранные отрывки из писем, статей, выступлений и трактатов: в 2-х т. Т.2 / под ред. М. Г. Бархина [и др.]. – М.: «Искусство», 1975. – 200 с.

Abstract

The work is devoted to the principles of the relations of visual perception and graphic display of the architectural environment in the creative process of architectural design.

Keywords: visual perception, architectural composition, urban environment, specific frame, a graphic image.

Аннотация

Работа посвящена рассмотрению принципов соотношения визуального восприятия и графического отображения архитектурной среды в творческом процессе архитектурного проектирования.

Ключевые слова: визуальное восприятие, архитектурная композиция, городская среда, видовой кадр, графическое изображение.

УДК 72.01

Х.П. Крамарчук

к. арх., доцент,

Інститут архітектури НУ «Львівська політехніка» (Україна)

ПОЕТИКА ПРОСТОРІВ РОГУ ТА КУТА

Анотація: виявлено смисли простору рогу та кута на основі прикметникових, іменникових понять і поетичного образу, співвіднесено психологічні відчуття кольорів і геометричних форм з психологічними відчуттями просторів рогу і кута

Ключові слова: поетика, простір, ріг, кут, покуть.

«Якщо б в філософських системах які описують Всесвіт, уяві приділялася увага, стало б очевидним: спершу з'явився прикметник. Можна дати пораду: якщо хочете знайти сутність філософії світу, шукайте прикметник».

Г.Башляр. «Поетика простору».

Стан проблеми і актуальність досліджень. Отже, щоб дізнатися семантику реалії треба шукати її прикмети. У ХХІ ст. поетика архітектури виокремилась як область архітектурознавства і розвивається як один з методів дослідження об'єктів

архітектури, який використовує потенціал людської уяви та її фіксацію у поетичному слові. Автор даної статті дає таке визначення поетики (2005р.) [1] поетика – 1) інтерпретація образу: емоційно-настрійний та інформаційно-формотворчий потенціал образу, що породжує емоційно-інтелектуальні переживання людини (поетика як емпірика сприйняття і тлумачення образу (синтетичне накопичення смислів)); 2) поетика як теорія образотворення: а) теоретичні засади формування поетичного образу; б) методичні правила семіотичного аналізу творів архітектури. В поетиці аналіз об'єктів архітектури проводиться через переживаючий образ, закріплений у слові. Найбільш ґрунтовне дослідження науки поетики здійснив наш сучасник Пучков А.А. (2008р) [2] у книзі «Поетика античної архітектури». Автор глибоко розкриває поняття поетики як науки про художнє в якій-небудь виразній формі (матеріальній, ідеальній, діяльній і т.п), а категорію поетики архітектури як науки, яка вивчає в архітектурі як соціальному і художньому явищі те, що може бути досліджено архітектурознавчими, мистецтвознавчими методами і виражено через виразність слова. Метод прочитання поетичного слова семантико-герменевтичний. До джерел дослідження поетики в архітектурі Пучков А.А. відносить: поетичний архітектурний екфрасис (тексти про архітектуру в яких відображено переживання людиною архітектури), архітектурні фантазії, об'єкти художньої архітектури і самі архітектурні поняття, які закріпили в собі метафоричну семантику давнього розуміння даного предмету реальності. Все це становить поетичний образ архітектури.

Французький дослідник психології творчості Г.Башляр в передмові до книги «Поетика простору» під поетичним образом розуміє сам процес переживання новизни образу, щоб пізнати поетичний образ треба відгукнутися на образ. Г.Башляр досліджує людську онтологію простору з допомогою феноменології, тобто розглядає зародження образу в індивідуальній свідомості, відновлює суб'єктивність образу і оцінює масштаб, силу, смисл їх транс суб'єктивності [3]/

Зважаючи що, «поетика архітектури логоцентрична» (Пучков А.А) предметом нашого дослідження є номінація поняттями і образами простору кута/рогу через призму українського світобачення і світотривання. Нам невідомі подібні дослідження поетики простору рогу та кута в архітектурі.

Формулювання цілей статті. На прикладі поетики простору рогу та кута порівняти загальнолюдські смисли та традиційну національну поетику розуміння простору рогу та кута. Розкрити смисловий і образний потенціал простору рогу і кута в українській ментальності.

Виклад основного матеріалу. Спершу розкриємо смисли простору кута і рогу з позиції діалектики внутрішнього і зовнішнього отримані внаслідок співставлення характеристик кольору. В.В.Кандинський [4] в праці «Про духовне в мистецтві

(Живопис)» характеризує два кольори жовтий і синій (див. табл.1), які на нашу думку у психологічному сприйнятті співвідносяться відповідно: жовтий -- з простором рогу (зовнішнім) і синій з простором кута (внутрішній). В.В Кандинський дані характеристики кольорів вважає результатами емпірико-душевного сприйняття яке є основою поетики в мистецтві.

Зняття опозицій вертикалі і горизонталі через їх синтез в першотектонах прямого кута і хреста (на площині) виявлено А.А. Яковенко і І.Г.Пелипенко [5]. Автори описують форму прямого кута як односторонньо розімкнуту, як самодостатню фігуру і як структурно-конструктивний першоелемент правильних багатокутників і перш за все чотирикутника. *Прямий кут* як форма в будь-якому контексті відсилає до значень *стійкості, вкоріненості, збалансованості*. Кут є редукована форма синтезу вертикалі і горизонталі (в тривимірному просторі ми маємо перетин двох горизонталей і вертикалі), тоді як хрест – є завершена форма синтезу вертикально-горизонтальної опозиції. Першотектон *хрест моделює екстравертний принцип смислоутворення* (від центру розходяться вектори), коли *чотирикутник* орієнтований на внутрішнє заповнення і відповідно його кути *на інтравертний принцип смислоутворення*. Простір рогу будівлі, особливо в зруб має семантику векторної направленості від рогу в зовнішній простір. *Простір рогу* -- це завжди *перехрестя*.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця психологічного відчуття кольору

Характеристика	Колір жовтий	Колір синій
Фізичний рух	до людини (тілесне) від центру (рух центробіжний)	від людини (духовне) до центру (рух центроспрямований)
Абстрактна сутність	динаміки волоти, яка розгортається до нас з власного центру	динаміка волоти концентрична згортається від людини (втягує) до власного центру (конструкція равлика)
Дія на людину	тривожить людину, колить її, діє нагло і нав'язливо на душу	інтенсивне заглиблення в колір (сильне заглиблення дає елемент спокою, чорний відтінок отримує елемент печалі), поклик людини до безконечного
Стан людської душі (рефлексія)	напади яскравого безумства	голод до чистоти і над чуттєвого, схильність до самозаглиблення де немає кінця
Звук	як різка труба, як високий звук фанфар	світло синє – флейта темно-синє – віолончель контрабас, глибокий орган
Природа кольору	типово земна фарба	типово небесна фарба

Гастон Башляр, в книзі «Поетика простору», простір кута наповнює такими смислами [6], див. табл. 2:

Таблиця 2

Співставлення поетики простору кута та поетики простору кута українців.

Смисли кута (європейський світогляд) Г.Башляр	Смисли кута (український світогляд)
Кут це пристановище, яке забезпечує нам одну із первісних цінностей буття: стійкість, кут дає прихисток людському буттю, кут своєрідний напівящик; кут це є зародок кімнати; заокруглені кути нас обіймають, а гострі – відштовхують	Покуття, покуть — південно-східний кут Покуть синонім дому Кут, куток — синонім житла, як місця проживання. “закопав під покуттям”[7] – заховав найцінніше. „впасти в кут” [8] – лежати в пологах
Простір саодинокості і прихистку.	“Стану собі у куточку, як та бідна сирота./ Стану собі у куточку, стану собі у куті” [9] Поставити у кут—отримати покуту.
Наповненість кутів. «душа кутів наповнених певними речима» , забуті, кинуті в куті речі	В дитячій кімнаті “ляльками куток засадили.” [10] Павук, як і вуж житель кутка: “На стелі у куточку висить сито (павутина)”. Взагалі павутина українцями сприймається як засідка а сам павук як гість. За повір’ями не можна вбивати павука й вужа.
Куток заперечує палац кути це «гнізда пилюки»	Функціональна і символічна повноцінність кутів визначають як умеблювання так й розташування в кімнаті людей за соціальним станом: <i>Петро з апостоли – сидять поза столи (на покутті) / Пред столом – владики / Попід стіни – священники, /коло пєца – мученики (піч, а саме жар – символ Желі (жалю)).../ В кутах пустельники, / на припічку – молодиці, / Подля них стоять дівиці.</i> ”[11] В кутах стають найнепримітніші та найсильніші духом.
Кут ототожнюється з запереченням Всесвіту і водночас з побудовою свого всесвіту. Людина відкриває сама себе виходячи з свого кута.	“В своїй хаті й угли помагають”, “Загнати в глухий кут” — розуміється як безвихідь. Поставити у кут – покарати. Лівкут (лівак) Християнин, жертвує богу щоденно у покутті молитву. Герой в міфах жертвуючи йде від вугла (вузла, в’язниці) на широкий простір.
Простір кута це світ уяви, марення., споглядальне життя, яке протікає в кутах будинку	“Найукритішу тайну врешиті допильную, У куті найглибшим її доміркую”

Продовження таблиці 2

Кут медіативний в якому впливає минуле, де ти можеш самоотожнитися з рідчю в даному просторі	Красний кут, покуть. Як бачимо в українців всі кути в просторі кімнати мали високий ієрархічний статус. <i>“Як увійде було (бакалійник) у лавку, зараз на всі чотири вугли перехреститься”</i> [12]/ Покуть належить найстаршому в хаті дідові, а також найвищому єству (дідуху) – предку — батькові — молодят — новонародженому -- і почесному гостю. Покуття це місце ініціації людини.
Жива істота заповнює порожнечу схову (кута)	<i>“Діти в кут коли гості в хату йдуть”</i>
Всі кути заселені образами (маренням), привидами. Кут має душу – він емоційно-живий.	Діди- тіні по кутах хати. Сумувати відходили у кут, до бога. <i>“Повні житла, вулиці болю та стогнання,/ Повні кути жалості, повні нарікання”</i> [13]. <i>“заховався в куточок і лякає діточок”</i> [14]

Генезис поняття простору і середовища кута в українській традиції.

Планувальна форма кола або квадрату традиційного житла залежала від уявлень етносу про рай, які відображалися насамперед у поховальних спорудах. Найчастіше бачимо в індоєвропейській традиції трактування небесного житла через поєднання квадрату огорожі з огненным, водним колом (це іранський Вар, індійська Сварга і Небесний Єрусалим з німбом слави). Квадрат поглинає, виправляє аморфність “викривленого” простору землі [15], ущільнює простір кола, стає раціональною мірою *“від рогу до рогу, хто кого ошукає”* [16], на відміну від ірраціонального кола, який є природною морфологічною моделлю. Вже в словнику староукраїнської мови XIV ст. **коуть** розуміється як куток, дальня частина села, а також як частина поля. В джерелах XVII-XVIII ст. **покуття** називають “пд.-сх. кут”, як кут у хаті і також як історико-географічна область України. Аморфну форму мало первісне житло поширене в часи палеоліту на території України. В аморфній формі житла палеоліту семантику кола, центру, світової осі (дерева або гори) мало розміщене по середині вогнища. З появою прямокутних, квадратних форм планування це близько II тис. до н.е. (епоха міді) місця вогнищ, а їх стає декілька, пересуваються на периферію, в кут і при стіну. І відповідно семантику центру та світової осі отримує кут. Ст.сл. **котць** – розуміється як “клітка”, кут, місце біля вогнища.

Дослідимо етимологію, внутрішню форму слова поняття *кут, вугол* яку подає ЕСУМ. Етимологія поняття кут: та гр. **καυός** “куток ока”, лит. **kampas** – кут, гр. **καμπί** – згин, поворот зводяться до іє. **kam** – згинати. Санскр. **kūṭā** – лобна кістка, ріг, вершина, куча, множинність. Етимологія поняття *вугол (угол)*: санскр. **angas** – кінцева частина тіла, палець і грецьке **αγκων** – згин, суглоб, лікоть, з іє. **ang** – гнути. Латинське слово **angulus** – кут, закуток, віддалене місце є утворене від дієслова

ango -- стиснути, душити, тривожити, мучити і вказує на негативну семантику [17]. Н.В.Топоров подає трактування кута з індоєвропейського кореня, у ведах -- **“amhas”** і означає *залишок хаотичної вузькості, тупик, відсутності благ в структурі макрокосмосу, а також як ентропія (невизначеність), множинність* [18]. Значення вузькості відображають назви кутів **«сутк'и»** на Волині. Сутки – кути в хаті, а також паронім сутки -- укр. означає *“вузький прохід між двома будівлями, тинами”*[19], **паронім** «сутінки» (тінистий простір). Подібне значення вузькості, тупику має паронім: **кутень** — живіт, черевко, шлунок. Тут і надалі ми звертаємося до омонімів та паронімів, які опомагають розкрити смисли простору кута та рогу. В.Н.Топоров наголошує на співвіднесеність звукового складу слова і смислу [20]. Крім того кожна буква алфавіту (графема) має свою морфологію (єдність форми і змісту), яка відображає її духовну сутність. Ця морфологія і духовна сутність ізоморфно проявляється в предметному світі сконструйованому відповідним словом. Нариклад, графема слова кут – «к», «у» мають виразну форму клину, кута. Першопочаткова коренева форма КР-(КЛ) зберігається у словах, які фіксували звуко-образні поняття життєвого середовища людини у найдавніші часи (В.Гринів [21]). Наприклад, форма КР-КЛ творить формотворчий перехід онтологічної форми “кола” в історично ущільнену форму “кліть”: “куля” – “кружіль/колода” — “круг” — “коло” — “крива” — “крапка/кома” — “крок/косий” — “кіл” — “кут” — “ріг(ікло)≡кло/кант” — “кліть”≡квадрат [22]

Українці розуміють кут як ентропію, велику кількість нагромадження чогось, крайня межа: *непочатий куток (край) чогось*”, *“ще мить, і Ти (Бог) в мені вже кожен кут”*[23]. Ось чому *“рознести кути у хаті”* [24] означає забрати усе. **Куччик** [25] – куток (Бойківщина), порівняймо куча, купа. Народ щедре прикрашення кутів зауважив прислів'ям: *“Красна хата вуглами, а обід пирогами”*, Г.Сковорода: *“Не красна хата углами, а живопись красками”*. **Кутар** – килим, яким прикрашають головний куток хати. Жертовні атрибути чи обереги закладалися під усі чотири кути житла, або під один покуть [26]. Як було сказано вище, семантика центру з появою прямокутного (квадратного) житла, зміщається на периферію в кут. Сакральний простір **“центр” - вогнище** розділяється діагоналлю **північний кут – покуття** -- на два кути близькі за семантикою, відповідно культовий (опієтизований) простір печі та сакральний простір покуття. Порівняймо *“веселий кут”* [27] -- застілля, *“півч – звеселяє хату”*, *“сказав би – та півч у хаті”* [28], й тотожне *“сказав би та покуть почує”*. Діагональ **північний кут – покуття** намічається вже в епоху Трипілля хрестоподібним вівтарем при віддаленій від входу стіні та півчю при вході. Кут в фольклорі та міфології поруч із сволоком, вогнищем і півчю є символом дому, а покуть має найвищий семіотичний статус простору кута, служить синонімом дому і має найбільше прикметних характеристик (див. рис.1). Найвищий семіотичний статус покуття підтверджується

обрядом закладання “красного кута” (красний -- означає гарний), куди вставляли деревце чи хрест [29]. Покуть почесне місце у кутку справа від входу у селянську хату. Сон про падіння покутньої стіни віщує смерть господарів, смерть в родині. Голова сволока обернена на покуття тотожна голові господаря. “Господиня три угли в хаті тримає, а господар лиш один”. Красний кут, цінний, парадний, з прийняттям християнства його називають *святим* [30]. “Почесний куток” [31] у хаті для старших, шанованих людей. “Голубець” [32] — певно назва походить від скульптурки голубка (зробленого з довгасто-круглої грудки тіста чи навіть круглого яйця, до якого прикріплені фалдочки з паперу як хвіст та крила) [33], якого підвішували перед хрестом, образами, і називали голубок і має семантичне відношення до голубців (голбців) — могильних хрестів з дашками. Як приклад відповідного покуття кута в народів Амуру є “ведмеже місце” [34] -- кут для найстаріших, гарно застелений. В російській культурі -- “большой угол” почесний кут в хаті і місце за трапезою, *верно* — кут в хаті проти отвору пічного [35]. В росіян поняття покуть розуміється як цвинтар, а не як красний кут. В. Даль подає назви всіх чотирьох вуглів у кімнаті згідно їх функцій і їх цінності у росіян: «Четыре угла избы, будто четыре комнаты, покоя, по назначенью своему, носят названия: 1. старший, передний, красный, образной, святой; 2. бабий, куть, жернов угол; 3. стряпной, печной; 4. задний или дверной, коник³» [36].

Рис.1 Функціональний й символічний поділ кутів у традиційному українському житлі у їх назвах.

Ж—простір жіночого побутування; Ч — простір чоловічого побутування;
1-Піч; 2- Лежанка; 3 -Піл; 4- Скриня; 5 – Стіл; 6 –Лави; 7 – Мисник.

Покуть (красний кут) є медіатором, який пов’язує покоління роду **предок-нащадок—Бог (найвище єство)**, стверджуючи в людині духовний стержень самоідентичності і надає людині відчуття неперервності існування. Покуть належить найстаршому в хаті дідові, а також найвищому єству (дідуху) — предку — батькові — молодят — новонародженому -- почесному гостю. На покутті розгортаються

³ коник — це лава під іконами, видозмінене в російській мові від слова иконник — поличка для ікон (ЕСУМ.- Т.2.- С.551.

святкові дієства, з покуттям пов'язані всі життєві цикли людини: місце куди клали новонародженого, його перша купіль, весілля, смерть [37]. Малювали померлого батька і неньку на почесному місті на покутті [38]. В покутті на столі клали покійника, а ще раніше його навіть там ховали. В просторі того ж кута вішають портрети славетних людей: Шевченка, Сковороди. Предок ототожнюється: дідуху, коляді у вигляді снопу символу майбутнього врожаю, який ставили на покутті. Предок втілений й у вужа, що є покровителем дому, символом добробуту і живе у хатньому куті. Поняття **уж, угор** походять від слова змія, згин, крім того, **ужь** старослов'янською вузол, мотузка та вид змії. Та й знаково змія ∞ ; це безкінечність, множинність що є тотожне складній семантиці кута. Розуміння паронімів **вузол і вугол** чітко простежуються в зрубних хатах. Наприклад, вуж жив здебільшого у пічному куті, а також міг перебувати і в місці предків -- на покутті.

Порівняймо пароніми **угол і углина** або **вугол і вуглина** відповідно розуміються як *кут* і як *жарина*. Синонім жарини є поняття *грань*, яке крім того має ще значення ребра, утвореного двома пересіченими площинами. В красному куті при закладці хати клали вугілля зі старого вогнища [39].

Покуть – синтез їжі тілесної і духовної. Куття це каша, що стояла на покуті, а з санскр. а-аша – їжа, і сторона світу. Отже бачимо, що їжа духовна і тілесна приймалася у певній стороні світу, в українців на покутті: “*почесного гостя на покутті саджають*”, “*непроханого гостя у куток саджають* [40]”. Кутню на покутті обов'язково мали покуштувати предки, це їжа, яку вживали при поминанні померлих. Українське слово *куна* означає в'язниця (куна -- скоба), від скоби до якої примикали покараного (санскр. **кун, куна — кут, край**) [41], а покарати ще з дитинства усвідомлюється як “*поставити у кут*”, отримати *покуту*. Та ж покута -- молитва до Бога у куті. Покуть функціонально розуміється як домашня каплиця, а стіл підноситься до рівня престолу.

Наступна діагональ яка проходить через центр пов'язує „**глухе покуття**” та „**напільний кут**” (рис.1). Тут прикметник *глухе* покуття вказує на протилежне розміщення до покуття, подібно як у сволоку «голова» — напрямлена до покуття, а «глухий» - розуміється як той, що розміщується протилежно. Кут *глухе покуття* називають ще *мисник=судник=царник* (Тернопільщина). Треба сказати, що корінь *цар* вводить в високий семіотичний статус предмет чи в даному випадку простір житла. Первісне значення цар⁴ – це найкраща, найцінніша жертва Богу. В укр. мові

⁴ Цар, що в нашому уявленні — представник верховної влади, він був у початках, мабуть таки мустьєрських, людина-жертва божеству від людей. Таку жертву змалку тримали у розкошах, годували її якнайліпше, виховували якнайдосконаліше, вчили співати, танцювати, всілякої штуки. **Цар призначений божеству і тому сам божественний.** Що пишніше виглядатиме ця жертва-цар, то більше буде людям благ від божества, а тому він ні в чому не має відмови. В призначений час цю жертву вбивали. (Докія Гуменна. Благослови, мати! Казка-есеї. Київ.: Видавничий дім “КМ Academia”, 1995.) С..23// //Jamer Frazer “The Golden Bough”, New York:Macmillan Co, 1924. С-279-281.)

частина цар в складних словах підносить поіменовані реалії в статус найцінніших (цар-кокос, цар-дівича, цар-сосна, цар-дзвін і т.д.) [42].

Первісна поняттєва нерозрізненість рогу та кута. Спершу, як видно з етимології (внутрішньої форми слів) *ріг* (*наріжник*), *кут* (*вугол*) були поняттями спорідненими, часто синонімічними і не мають чіткої диференціації. Наприклад, в словнику української сакральної дерев'яної архітектури *ріг* = *кут* = *вугол* = *вугли* = *вугас* [43] є поняттями синонімічними, причому на думку Я.Тараса поняття *ріг* пішло від вугла зрубу, який виходив за межі площини стіни. Про потовщення на розі читаємо: «*вугли обрубуй, а хату отоплюй*» [44]. *Ріг* як вершина, нарощення простежується в хатах дерев'яних конструкцій виконаних “у зруб”, “*рублені з залишком по кутах*” [45]. Причому всі хатні кути на фасад виводилися випусками колод, а в мазанках і пізніше в мурованому житлі формувалися в пілястри. Отже, дивлячись на фасад безпомилково можна було сказати про дільність хати. Так само сволок “рогом” виходив за східну стіну: “*баран у оборі, а роги надворі*”. Г.Сковорода образно наріжним каменем називає головне для людини -- істину, що тотожна богові, це і храм блаженства, і ковчег спокою [46].

В українській мові XIV ст. слово *рог* означало *ріг тварини та край лісу*. Споріднене з лит. *rāgas* – *ріг*, *raguva* – балка, з іє. *rogo-s* – *ріг*. Порівняймо пароніми *оберіг* та *об ріг* щільне прилягання, дотикання та й *берегиня* згідно етимології це -- *вершина, гора, що поросла лісом, тобто край, ріг*. *Наріжники* хати, обведені кольоровими смужками вікна, піч -- це місця повідомлення про дівчину в хаті. *Хата не зарубана – дівчина не заручена* [47]. Замовляння на причарування коханого промовлялися надворі коло покуття [48]. *Ріг, кут будинку виділяють кольором* (біле, червоне, синє, солярними знаками, знаками землі (ромб), та плодovitості (ромб з крапкою), поширений орнамент “деревце”, “квітка”, “вазон”.

Кут власне розуміється як хата, рідний дім і все що діється за рогом, ззовні, осуджується соціумом. Поняття “заугольник” в билинах це безбатченко, а “вуличний” розуміється як мало культурний, не родовий. Прогнати на вулицю і в степ вже в часи Шумерської цивілізації рахувалося покарою [49]. Розглянемо пароніми “вулиця” і “вугол”. Улиця, вулиця утворена вуглами будинків, сходиться на вулицю, збиратися біля певного вугла, а “*пообтирати всі вугли*” – добре нагулятися. Вуголям називають роги вулиць. В українців слово “вулиця, улица” означало гри та забави на вулиці під час весняно-літнього сезону. Вулиця походить від санскр. *ululih, ululuh* – голосно кричати, лементувати. *Кут, кінець, магала* -- виділена, окрема частини села, “куток” в зовнішньому просторі -- це місце спілкування молоді, поведінка якої вносить хаос в навколишній світ [50]. Простір рогу вимагає від людини уваги. “*Як із-за угла*” – недоречно сказати. “*Як із-за вугла мішком прибитий*” — про дурну людину. *Тупий як вугол сараю*. *Ріг будинку це завжди щось несподіване, в дитинстві це завжди боязнь, що вигляє негативний*

персонаж казки, а старість як і будь-яка неминуча подія і та ж сама вугласта, кістлява смерть “чекає за рогом”.

Ріг—**поріг**, кут—**покуть**, з часткою “по” збільшується якісна характеристика об’єкту, його цінність. Поріг – крайня межа, покуть – найцінніший кут, крайня межа між цим світом і світом Божим.

Висновки. Індоевропейська основа понять кут, вугол означає згин. Як бачимо, первісно в поняття кута, вугла як згину в природних формах людина заклала протилежну семантику ніж в окультурене середовища житлового кута. Простір кута в традиційному народному житлі є центром кімнати (зародком), медіатором (покуть) в протяжності роду і зв’язку його з трансцендентним світом Бога і предків (вуж, дідух, ікони). Кут в інтер’єрі втягує до себе, дає відчуття спокою, захисту, мрійливості. Це простір самотності, самозаглиблення, пристанища душі. Пароніми кута дають такі образні співвіднесення: тупик, край, межа, вузол, вуж, грань/ребро, жар, нагромадження чогось. Простір кута моделює інтровертний принцип смислоутворення, внутрішнє заповнення.

Первісно існувало одне поняття на означення внутрішнього і зовнішнього простору кута. Ріг/наріжник як зовнішній простір кута в психологічному сприйнятті рухається до людини, тривожить людину, створює відчуття небезпеки. Моделює екстравертний принцип смислоутворення (цілеспрямованість на зовні). Етимологія понять, які означають ріг споруди пов’язана з вершиною гори вкритою лісом, ростом, тваринячим рогом, балкою, те що стирчить. Простір рогу формує в просторі роздоріжжя.

Література

1. Крамарчук Х.П. Поетичний образ архітектурно-предметного середовища (на прикладі української народної архітектури): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. арх.: спец.: 18.00.01 «Теорія архітектури, реставрація пам’яток архітектури» / Х.П. Крамарчук. – Львів, 2005 р. – 24 с.
2. Пучков А.А. Поэтика античной архитектуры. Академия искусств Украины / А.А. Пучков. – К.: Феникс, 2008. – С. 10; 16.
3. Башляр Г. Избранное: Поэтика пространства / Г. Башляр; пер. с франц. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. – С. 8-24.
4. Кандинский В.В. Избранные труды по теории искусства / В.В. Кандинский. – М.: Гилея, 2001. – Том 1. – С. 124-129.
5. Пелипенко А. А. Культура как система / Андрей Пелипенко, Игорь Яковенко. — М. : Изд-во «Языки русской культуры», 1998. — С. 106-107.
6. Башляр Г. Избранное: Поэтика пространства / Пер. с франц.— М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. — 376 с. —С.123, 124, 126, 128.
7. Скуратівський В. Покуть / В. Скуратівський. – К.: Довіра, 1992. — С.8.

8. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок. Ч.2. / М.Й. Онишкевич. – К.: Наукова думка, 1984. — С. 317.
9. Пісні кохання. – К.: Дніпро, 1986. – С.161.
10. Дзига. Українські дитячі й молодечі народні ігри та розваги / Дзига. – Х.: Друк, 1999. – С. 66.
11. Українська література XVIIIст. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 161.
12. Кропивницький М.Л. Твори в 6-ти т. / М.Л. Кропивницький. –К: Держлітвидав. – Т.2 . – С. 301.
13. Смотрицький М. 575-1633. Вірш “Лямент”/ Мелетій Смотрицький // Українська поезія XVII століття. Антологія. – К.: Радянський письменник, 1988 . – С. 135.
14. Дитячий фольклор. Народна творчість. – К.: Видавництво художньої літератури ”Дніпро”, 1986. – С. 58.
15. Диба Ю.Р. Архітектура, як “модель світу” в давньоукраїнських світоглядних уявленнях / Ю.Р. Диба //Вісник. ДУ “ЛП”, резерви прогресу в архітектурі і будівництві. – №287. – С. 147.
16. Українські приказки, прислів'я і таке інше / Уклав М. Номис. – К.: Либідь, 1993. – С. 576.
17. Латино-український словник / Скл. М.Трофимук, О.Трофимук. Інститут неолатині. – Л.: Львівська богословська академія, 2000. – 695 с.
18. Топоров В.Н. Миф. Ритуал.Символ. Образ / В.Н. Топоров. – М.: Прогрес, Культура, 1995. – С. 204, 248.
19. Словник Української Мови. – К.: Наукова Думка, 1973 . – Т. 9. – С. 860.
20. Топоров В.Н. Исследования по этимологии и семантике. Т. 1: Теория и некоторые ее частные приложения / В.Н. Топоров. – М.: Языки славянской культуры, 2005. – С. 14.
21. Гринив В. Праязык и символ. Укр. академия оригинальных идей / В. Гринив. – К.: Логос, 1999. – С. 81.
22. Крамарчук Х.П. Принцип ізоморфізму архітектурно-предметних реалій і їх буквенного виразу / Х.П. Крамарчук // Вісник НУ «Львівська Політехніка». – Львів, 2016.
23. Андієвська Е.. Спокуси святого Антонія / Е. Андієвська. – Нью-Йорк: Сучасність, 1985. – С. 18.
24. Українські прислів'я та приказки. – К.: Дніпро, 1984. – С. 195.
25. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок / М.Й. Онишкевич. – Ч.2 – К.: Наукова думка, 1984. — 515 с.
26. Українська минувшина. Ілюстрований етнографічний довідник / А. Пономарьов, Л.Артюх, Т.Косміна та інш. – К.: Либідь, 1993. – С. 28-29.
27. Словник української мови: В 10-ти т./ АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К.: Наукова думка, 1970. – Т. 2. – С. 339.
28. Прислів'я та приказки./ АН УРСР. Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського; Упоряд. М.М. Пазяк. – К.: Наукова Думка, 1989. – С. 141.

29. Байбурин А.К. К описанию структуры славянского строительного ритуала / А.К. Байбурин // Текст: семантика и структура. М., 1983. – С. 207.
30. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник / А.П. Пономарьов, Л.Ф. Артюх, Т.В. Косміна. та ін. К: Либідь, 1993. – С. 29.
31. Руденко М.. Поезії / М. Руденко. – К.: Дніпро. 1991. – С. 238.
32. Толковый словарь. В 4-х т. / Сост. В.Даль. – Т.2. – С. 227.
33. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології / Ф. Вовк. – Х: Видавець Савчук О.О., 2015. – С. 125.
34. Амурські казки. – К.: Веселка, 1978. – С. 64.
35. Былины. – С.-Пб.: ИНАПРЕСС, 1999. – С. 501.
36. Толковый словарь. В 4-х т. / Сост. В.Даль. М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1955. – Т.4. – С. 467. – 468.
37. Скуратівський В. Покуть / В. Скуратівський. – К.: Довіра, 1992. — С. 6.
38. Народні пісні в записах Івана Ман жури. – К.: Музична Україна, 1974. – С. 106, 166.
39. Афанасьев А.Н. Народ-художник / А.Н. Афанасьев. – М.: Искусство, 1986. –С. 75.
40. Євлевич Х. Вірш «Мудрість» / Хома Євлевич // Українська поезія XVII століття. Антологія. К.: Радянський письменник, 1988. – С. 186.
41. Полный церковно-славянский словарь / Сост. Григорий Дьяченко. – М.: Издательский отдел Московского патриархата, 1993. – 1120 с.
42. Крамарчук Х. Семантично-структурний аналіз емблеми «Цар-кокос» тематичних конференцій Діаспора — Україна. «Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті». – 8-10 березня 2006 р. – Тези доповідей. – Л., 2006 р. – С. 200-204.
43. Тарас Я. Українська сакральна дерев'яна архітектура: словник-довідник / Я. Тарас. — Львів: ІН НАНУ, 2006. – 584 с. – С.336-338.
44. Прислів'я та приказки / АН УРСР. Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського; Упоряд. М.М. Пазяк. – К.: Наукова Думка, 1989. – С. 135.
45. Етнографія Києва, Київщини. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 160, 170.
46. Сковорода Г. Повне зібрання творів: В 2-х т. / Г. Сковорода. – К.: Наукова Думка, 1973. – Т. 1. – С. 298.
47. Народні перлини. – К.: Дніпро. – 1971. – С. 360.
48. Ви, зорі-зориці... Українська народна магічна поезія. – К.: Молодь, 1991. – С. 218-219.
49. На ріках Вавілонських. З найдавнішої літератури Шумеру, Вавилону, Палестини // Поема: Як би не мати моя. – К.: Дніпро, 1991. – С. 70.
50. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник / А.П. Пономарьов, Л.Ф. Артюх, Т.В. Косміна. та ін. К: Либідь, 1993. – С.170.

Abstract:

Found out senses of space of corner (interior and exterior) on the basis of substantival, adjective concepts and poetic image, correlated psychological feelings of colors and geometrical forms with the psychological feelings of spaces corner (interior and exterior).

Key words: poetics, space, corner, pokut'.

Аннотация

Выявлены смыслы пространства угла (внутреннего и внешнего) на основании прилагательных, существительных понятий и поэтического образа, соотнесено психологические ощущения цвета и геометрических форм с психологическими ощущениями пространств угла (внутреннего и внешнего).

Ключевые слова: поэтика, пространство, угол, покуть

УДК 72.025.4/9

Н.А. Лещенко

*к. арх., доцент кафедри інформаційних технологій в архітектурі,
Київський національний університет будівництва
та архітектури (Україна)*

**ВПЛИВ КОНТЕКСТІВ НА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК
МІСЬКОГО АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА**

Анотація: в статті розглядається контекстуальний підхід до аналізу формування, історичного розвитку та існуючого стану міського архітектурного середовища як найбільш повний при визначенні сучасного напрямку його розвитку.

Ключові слова: контекстуальний підхід, історичне середовище, історико-генетичний аналіз, «генетичний код» міста, аналіз сучасного стану історичного міського середовища, спадкоємний розвиток.

Постановка проблеми. Проектування любого нового об'єкту в уже існуючій ситуації, що склалася історично, формувалася на протязі багатьох століть, слід проводити з урахуванням існуючих, історично сформованих контекстів цього середовища.

Контекстуальний підхід дозволяє розглядати будь-які будівлі в рамках середовища, в якому вони перебувають, в рамках контекстів, в яких вони знаходяться. Це тип дослідження, при якому поряд з індивідуальними ознаками окремих будівель враховуються ознаки контекстів, в яких знаходяться ці будівлі, і які впливають на них. Контекстуальні, середовищні ознаки, в якості незалежних змінних, впливають на індивідуальні ознаки будівель (з'являються